

1. Există vreo întrebare care să nu vă fi fost încă adresată în legătură cu arta dumneavoastră, întrebare la care ați dori să răspundeți?

2. Există și o întrebare care, din fericire, v-a ocolit până acum?

ROBERT ȘERBAN

Sper ca majoritatea întrebărilor să nu-mi fi fost deja adreseate și trag nădejde ca imaginația viitorilor mei interviuatori să o depășească pe cea a celor care m-au chestionat până acum. Va fi complicat, fiindcă am avut parte de întrebări bune și foarte bune, zău! Însă sunt mai obișnuit să pun eu întrebări scriitorilor. Și mă străduiesc să formulez întrebări și contexte care să-i facă să spună lucruri inedite, interesante și importante despre ei și scrisul lor. Iar asta de vreo 25 de ani, timp în care am făcut peste 1000 de emisiuni de televiziune, unde am pus kilometri de întrebări invitaților mei, majoritatea scriitori. Mai sunt de contabilizat și interviurile pentru presa scrisă, care, bănuiesc, fiindcă nu le-am numărat, bat și ele mia.

Am făcut paranteza aceasta fiindcă nu știam cum să vă zic că, până la provocarea dumneavoastră, credeam că e aproape imposibil să mai existe întrebări nepuse, care să aibă de a face cu scrisul. Gândindu-mă, însă, la ce nu i-am întrebat chiar eu pe scriitorii cu care am stat de vorbă, mi-au ieșit până acum 67 de interogații neformulate încă. Între ele, una care nu mi-a fost adresată nici mie: *Ai publicat vreodată ceva atât de prost scris încât să-ți fie jenă culde acel text?* Răspunsul ar fi *da*. Mi s-a întâmplat asta pe la vreo 23-24 de ani, student fiind. Era o poezie. Când am văzut-o apărută în pagina de revistă, mi s-au tăiat picioarele: mi-am dat seama, brusc, ca la o iluminare, că era un text prost. Prost rău! Cum ajunsese acolo? Un amic insistase și tot insistase să-i dau un grupaj de poezii, o pagină, pentru revista la care lucra. Scriam puțin și greu, am strâns cu dificultate câteva, i-am dat, dar peste câteva zile mi-a spus că mai e nevoie de un text să umple pagina. Și îl voia rapid, chiar a doua zi, fiindcă intra revista la tipar. M-am pus să scriu, am însălat ceva și a doua zi i-am dat pagina dactilo-

grafiată la mașina de scris, posedam așa ceva. Am citit, recitit și mi-am mușcat buzele: între poeziile din pagina aia, în care mi-era scris numele, era una de-a dreptul jalnică. Ca o pulpă crudă de pui pusă alături de fripturi rumenite. I se vedeau vinișoarele de pe pielea nejumulită și nepârlită bine. Am vrut să merg la chioșcurile din oraș și să cumpăr toate revistele cu pagina aia, dar pe atunci revistele literare aveau tiraje mari, iar eu eram sărăcuț. Așa că am rămas cu jena și cu o lecție de neuitat.

O altă întrebare care m-a ocolit ar fi aceasta: *Cartea sau textul cărui scriitor te-a scos din sărite așa de tare încât ai simțit dorința să-i cârpești vreo două autorului?*

DORA PAVEL

1. Existența cărui personaj din romanele proprii ai fi dorit *cu ardoare* s-o trăiești?

1. Lăsând la o parte deja-truismul că scriem pentru a trăi viețile noastre netrăite, *aș urma fără ezitare oricare dintre destinele personajelor mele*. Sigur, nu în trupul firav și în mentalul meu de acum, ci asumându-le în totalitate ființa: fizicul, psihicul, intelectul, bagajul ereditar, traumele etc. Altfel, făptura mea, puterea mea de îndurare n-ar putea „duce” unele trăiri/scene mult prea „contondente” pentru tot ce însemn eu, cea reală.

Da, *aș supraviețui* cu siguranță și eu nu doar scenelor deshumării unui cimitir (pe care, de altfel, chiar le-am asistat în copilărie), la care a fost martoră Augusta (din *Agata murind*), dar *aș putea locui* cu fală și destinul nefericit al unui Iarin, personaj aparent detestabil, conceput ca un contrapunct narativ. Sau *aș prelua*, neavând încotro, până și traiectul Zedrei, fiica regizorului Jedrijevschi (*Captivul*),

cea înfundată iremediabil în nebunie, justificată însă, și ea, prin frustrările copilăriei. Forțată de împrejurări, aș avea și tăria de a evada din capela lui Carasiniu (*Pudră*), în plină noapte, pentru a reveni la viață dintr-o moarte clinică (ehei, cine n-ar face-o?!).

Nu o dată, mi-am invidiat personajele, admirabile sau condamnabile, pe care, caractere puternice fiind, am fost obligată să le întrupez cu pulsul accelerat, febril. Îmi amintesc că, relatând scena ieșirii lui Carasiniu din sicriu, eram atât de oripilată de priveliștea profilurilor pietrificate din preajmă, inhalasem odată cu el acel aer fetid atât de periculos, încât aproape m-am sufocat și a trebuit să mă opresc din scris. Uneori, e nevoie de o adevărată convulsie a voinței pentru a-ți reveni din dedublare, pentru a te întoarce, din propria ficțiune, în prezent, în tine însăși.

Mai ales constructele care mă tentează cel mai mult (angoase, vinovății, alienare sau pulsuni deviate ale personajelor) nu mi-ar reuși dacă nu s-ar derula pe viu, cu frisoanele mele epidermice cu tot. Aproape întreg capitolul sosirii în tabără și al sinuciderii lui Flaviu, fratele lui Cezar Braia (*Do Not Cross*), l-am scris cu nodul în gât, și nu mi-am dat seama de plânsul meu mocnit decât abia la încheierea lui. Pe Boris, fratele nebun al universitarului filosof Tissu (*Pudră*), l-am admirat, menținându-l întreaga noapte pe aproape, în fundalul periplului lui Carasiniu, ca o contra-voce a speculațiilor filosofice nocive despre moarte. Mă fascinează tulburările minții, mă preocupă limita dincolo de care luciditatea noastră, a oricărui, ar putea scăpa în demență. Îmi plac depresivii și contorsionările lor, eu însămi sunt una dintre ei.

Reducând la maximum, însă: dintre faptele și reacțiile tuturor destinilor pe care le-am „recuperat” prin scris, *cu ardoare* aș fi dorit poate să trăiesc jubilațiile raționale și emoționale ale Augustei, prin care protagonista își *surclasează* de departe psihoterapeutul. Sau aș alege și eu aceeași motivație, căldică, pe care o dă Carasiniu noii sale vieți: șansa de a-și corecta impostura săvârșită ca restaurator de artă, când alterase, prin înfrumusețare, fața originală a unor tablouri, adăugându-le o mică tușă din propriul gust pictural.

2. La ce *mari prietenii literare* ai renunțat și de ce?

2. [...]

Portret cu fereastră

LIVIU IOAN STOICIU

Trișez, fiindcă nu știu la ce întrebare aș fi dorit să răspund, care să nu-mi fi fost adresată. M-am tot gândit degeaba. Așa că am rugat-o pe prozatoarea Doina Popa să-mi sugereze o asemenea întrebare nepusă. Ea a reacționat imediat: „Dacă-ți poți imagina cum ar fi arătat viața ta fără să fi scris”... Aha! Interesant. Cum ar fi arătat viața mea dacă n-aș fi ceea ce sunt, adică („scriitor” fără patalama). Că de când mă știu trăiesc din citit și scris, „meseria de scriitor” (care-ți ocupă tot timpul; deși nu poți trăi din această meserie de scriitor, fiecare scriitor are un salariu câștigat dintr-o anume calificare; mereu m-am mirat că nu există o calificare profesională în această meserie de scriitor, nu-ți dă nimeni o autorizație de funcționare) mi-a deturnat viața. Am ratat toate „oportunitățile” (cum se spune azi). De la 23 de ani am conștientizat că sunt un ratat (din acest motiv am avut șapte tentative de sinucidere în 1973), rămas al nimănu. Am ratat orice „carieră” (deși puteam să mă perpetuez la vârf, să dau un exemplu, pus „președinte de județ” de revoluționari în Vrancea, la Focșani, să fiu ales senator până la pensie; nu, m-am retras din această funcție după 73 de zile și am venit în martie 1990 să conduc un săptămânal literar al Uniunii Scriitorilor la București, intitulat *Contrapunct*, care avea un tiraj de 60.000 de exemplare, puteam și aici să fac purici la vârful Uniunii Scriitorilor, dar nu, am demisionat la începutul anului 1991)... Eram conștient că scrisul literar mă trage în jos, dar cum să renunț, dacă așa venea de la sine, necontrolat, un impuls continuu... Pe de altă parte, sincer, dacă n-aș fi scris, demult n-aș mai fi fost pe această lume, creația literară m-a ținut în viață. Nu exagerez, am un temperament dus la limită, mă las în voia sortii, dacă ea a vrut să mă dea cu capul de pereți și să mă țină la masa de scris, am stat la masa de scris... Altfel, dintotdeauna mi-am dorit „să mă bucur de viață”, să fiu un „om normal”, departe de o viață literară, de obsesiile creației, să fiu liber, să nu mai dau socoteală în particular că n-am inspirație și că scriu prost. Cum ar fi arătat viața mea fără scris (și fără citit profesional)? Nu-mi pot imagina, „n-am fost bun la școală”, n-am avut parte de clarviziune în alegerea unei facultăți sau a unui loc de muncă, am ratat tot ce s-a putut rata, repet. Până azi (am 68 de ani, totuși) am fost dezamăgit de mine însumi (măine voi fi și mai dezamăgit, sigur, nu se mai poate face nimic). Toată viața nu m-am iubit (m-am detestat cel mai adesea), poate de aici mi se trag toate ponoasele. M-am eliberat de răul meu prin scris, așa am supraviețuit. Nu mă pot imagina, „vocațional”, om de afaceri, nici profesor de elită (am fost profesor și pedagog școlar, am regretat), nici miner (am fost calificat miner în subteran), nici jurnalist de investigație, cum am fost la 21 de ani, ce altceva să fi putut fi? După Revoluție am devenit „redactor”, dar această meserie e legată de lumea literară... E clar, n-am un răspuns,

nu mă pot imagina altfel decât așezat la masa de citit și de scris, cu orice preț (citatul și scrisul la mine au și funcție terapeutică). Am lăsat tot timpul să curgă lucrurile, să vină de la sine, să nu forțez... Îmi pare rău, dragă Bogdan Coșa, ratez și răspunsul meu la ancheta domniei tale. Cam pe toate cele câte pun mâna, legate sau nu de creația literară, le ratez...

În privința întrebării: „Există și o întrebare care, din fericire, v-a ocolit până acum?”, ce să mai spun? În glumă sau în serios, o *întrebare* (e prima care-mi vine în minte acum): dacă tot v-ați plâns toată viața că ați fost sărac (ați trăit numai din salarii mici) și nu reușiți nicicum să adunați bani pentru o investiție (să reinnoiești, nu mai departe, obiecte uzate care contează, devenite un pericol pentru securitatea ta), de ce n-ați jucat și nu jucați la Loto-Joker sau la pariuri sportive? Că vă mai dădeți o șansă... De ce? Răspuns: De aia... (După o viață de om știu că nu câștig, „n-am noroc”).

MARIUS OPREA

1. Da. Nu am fost întrebat cum văd viața fără a crea – fie că este vorba de literatură, istorie sau artă plastică. Eu nu pot face distincție între propria existență și acest act al creației. Sunt în fiecare moment, practic, „la serviciu”, gândurile mele se îndreaptă prea puțin asupra problemelor cotidiene. Chiar și acestea se împletesc cu creația – îmi place, de pildă, să gătesc, iar una dintre cele mai plăcute îndeletniciri este aceea de a curăța legume, pentru un nou fel de mâncare pe care îl pregătesc, în timp ce ascult Erasure sau Ravi Shankar la căști și gândurile îmi zboară la o nouă pagină de carte ori la un nou proiect artistic. Atunci îmi vin cele mai bune idei, în timp ce cojile de cartofi, ceapă, morcovi sau țelină se adună în tava de pe genunchi și muzica ascultată în buclă îmi unește gândurile cu gesturile. Dezlipit de cotidian, de pasiunile dezlănțuite, de polemicele politice din ce în ce mai „neacademice”, stau în propria grădină a casei gândurilor mele pe care o mobilez încet-încet cu tablouri pe pereți și cărți în bibliotecă, inundat de mirosul puternic al minții sălbatice...

2. Da. Dacă îmi place opera.

MIHAIL VAKULOVSKI

1. Când răspund la întrebări, mă concentrez pe răspunsuri; dar am observat că am primit cele mai provocatoare și mai complicate întrebări despre literatură de la copii și prieteni sau cunoscuți care n-au habar de literatură (la adulți, prima reacție a fost de enervare, de parcă trebuie

să fie evident că aia și aia, așa și așa, d'aia. Apoi, mi-am dat seama că e și logic ca un inginer constructor să nu cunoască teoria literaturii sau de ce din anii '80 metonimia e mai folosită decât metafora în poezia română).

Cred că n-am fost întrebat în nici unul din interviuri – direct – despre copilăria mea. Poate de aceea am scris despre asta o carte întreagă. Se numește *Tata mă citește și după moarte* și e exact despre ce spune subtitlul: „(po)Veste 18 + despre copilăria sovietică & despre copilăria Uniunii Sovietice”. Iată c-am răspuns și la întrebarea despre „următoarea carte”.

2. Au fost și întrebări la care am răspuns monosilabic sau cu o glumă (parcă nu-mi amintesc să fi răspuns cu un citat, dar nu m-aș mira).

MIHÓK TAMÁS

1. Pentru că nu ai zis „despre”, ci „în legătură cu”, mi-a venit în minte o întrebare, gen: *Ce-ar fi să mergem într-un turneu de performance poetic prin țară?* Venită de la un instrumentist potrivit, aceasta cu siguranță ar fi atras după sine un răspuns favorabil. Mă gândesc la un fel de *Samaris*, varianta valahă & masculină. Dar, recunosc că m-aș fi mulțumit și cu o invitație de a scrie versuri pe muzica unei trupe mișto de indie rock sau trip-hop, fără componenta histrionică a exhibării la microfon. Experiența scenică a poeziei mă interesează, poate, puțin mai mult decât experiența ei istorică.

2. Da, e tocmai cea care a făcut carieră pe *DLITE* la rubrica intitulată „Corecțiile lunii”. Nu m-aș fi putut abține să nu demasc autorii unor cărți (multe dintre ele premiate) a căror redundanță este, din punctul meu de vedere, oculată de critica literară grație activismului literar pururi compensator, desfășurat în paralel de personalitatea al cărei nume onorează coperta. Caz fericit prin care mi s-a interzis dreptul la eșafod.

CRINA BEGA

Mi-ar plăcea ca cineva să mă întrebe ce am descoperit scriind, pentru că așa m-aș deschide cu adevărat în fața lui, vorbind despre poezie, cea mai intimă realitate a mea. I-aș spune că am descoperit o realitate surprinzător de frumoasă și fragilă, prin pudoarea cu care se arată. O surprinzi o clipă, apoi îți scapă printre degete. O realitate frumoasă în orice stare, în fericire, plictis, tristețe, descoperi o lume fantasmagorică ce subzistă în tine și în cotidian, ascunsă printre crăpăturile asfaltului, care te face să vezi viața altfel, dincolo de rutină, de apatie.

Aceeași lume în care te simți orfan, încontinuu lipsit de ceva, îți apare, subit, prin intermediul poeziei, ca un adăpost calm, feeric. Când îți iese o poezie ai senzația că simți viața la intensitate maximă, senzație pe care cauți, apoi, cu pupilele dilatate, să o retrăiești.

Ca orice poet, probabil, aș vrea să nu fiu vreodată întrebată care e ideea esențială a operei mele. Dacă această idee ar fi simțită de către cititor, atunci cred că undeva lumile noastre interioare s-ar intersecta și am trece unul pe lângă altul pe stradă total străini.

ALEXANDRA TURCU

Recunosc că mereu mi-am dorit să fiu întrebată dacă mi s-a întâmplat să mă recunosc oamenii pe stradă. Asta ca să pot povesti cum aveam impresia că doar cântăreții și actorii pot fi trași de mână în timp ce se îndreaptă obosiți, seara sau dimineața, spre casă, până când s-a întâmplat să fiu la trecerea de pietoni de la BCU, cu muzica dată tare în căști, fără să am niciun chef de interacțiune umană, și să simt o mână pe umăr. M-am întors, mi-am scos indignată căștile din urechi, m-am uitat urât la tipul care stătea lângă mine și îmi vorbea, speriat de reacția mea: „Tu ești Alexandra Turcu, nu? Te știi de pe Facebook, ai scris o carte.” A doua oară eram în trenul de noapte București-Cluj, împărțeam cușeta cu o doamnă care mă intimidă grozav, pentru că în prima jumătate de oră după ce a pornit trenul nu a făcut altceva decât să stea și să se uite insistent la mine, deși eu încercam să fiu cât mai invizibilă în spațiul acela minuscul și foarte murdar. Asta până când a exclamat ușurată: „A! Acuma îmi aduc aminte! Ești poetă, te-am auzit citind la Thoreau.”

Pe de altă parte, pentru că suntem o cultură care, în spațiile ei mai intelectuale, fetișizează încă foarte mult figura autorului, la toate lansările, lecturile și dialogurile pe care le-am avut am stat constant cu frica în sân să nu mi se pună teribila întrebare: „Și cât te inspiri din viața ta când scrii?” E adevărat, încercări au fost una sau două, dar le-am tăiat-o mereu curioșilor voyeuriști, spunându-le să îmi lase autobiografia în pace. Pentru că, de ce nu, și soldatul, și poetul au viață personală.

Compoziție C (detaliu)

ELENA VLĂDĂREANU

O să stric jocul. Oricâte fantezii egolare și egocentrice oi fi având legate de mine și de ceea ce scriu, nu am ajuns încă și sper să mă păzească în continuare cel ce păzește în general scriitorii să fantasmez asupra întrebărilor care îmi sunt puse cu o ocazie sau alta. De regulă, încerc să mă concentrez asupra întrebărilor și să răspund, fără să fac mofturi – cum fac acum, deși nu am nici o idee onorabilă de răspuns. Sigur, poate că sunt și întrebări la care pur și simplu nu-mi găsesc răspunsul. Sau poate nu aş răspunde la unele foarte personale, dar cum încă nu sunt genul ăla de vedetă (glumesc, chill!), nu-mi pune nimeni întrebări foarte personale. Altfel, eu mă număr printre cei care sunt de părere că nu există întrebări proaste. Chiar dacă nu-mi place o întrebare sau dacă e formulată prost, încerc să înțeleg de ce a pus-o cel care a pus-o, cu siguranță a avut un motiv. Acum să trec de partea cealaltă a mesei, adică să pun mâna pe microfon și să vorbesc din punctul ăsta de vedere.

Cred că e o meteahnă a jurnaliștilor debutanți, care vor să arate că știu, să-l impresioneze pe interviuat și atunci pun întrebări complicate, foarte specifice, doar pentru cunoscători. Am trecut, vă imaginați, și eu pe aici. Din timiditate, din nesiguranță, din orgoliu în loc să încerci să simplifici lucrurile, te afunzi și mai mult în ele, complicate și dense, de nu mai găsești ieșirea. În momentul în care am început să pun ceea ce unii cataloghează drept întrebări stupide, abia atunci am devenit profesionistă. De fapt momentul a fost când nu m-am mai privit atâta pe mine, încercând să par ceea ce nu eram, ci când am început să-l văd pe cel care urmează să citească sau să asculte interviul. Omul ăla, despre care nu știu nimic, are dreptul să-și pună orice întrebare vrea fără ca nimeni să-i spună: asta e o întrebare proastă, cum ți-a putut trece prin cap?

ANDREI DÓSA

M-am gândit destul de mult la asta și am ales una foarte tristă și lacrimogenă. Dacă într-o bună zi ați realiza că nu mai puteți să scrieți poezie, cum v-ați lua adio de la ea?

Ar fi probabil un adio îndelung tergiversat. O perioadă în care frustrările ar da pe dinafară. În mod stupid poate, am impresia că poezia dă măsură de umanitatea și de sentimentele mele bune. Când nu scriu poezie, n-am chef să mă văd cu nimeni, devin ursuz. Bruma de remarci spirituale se înecă în obtuzitate. Așadar, lucrurile ar sta mult mai prost în cazul unui adio definitiv. Nu știu ce strategii aş încerca pentru a aduce poezia înapoi. Probabil că de la cele mai benigne la cele mai disperate: aş reciti din scoarță în scoarță (și cu evlavie) toate cărțile de poezie care m-au

umplut de admirație, aş căuta pe net exerciții de creative writing care să pună capăt blocajului, sperând din tot sufletul ca într-adevăr să nu fie decât un simplu blocaj, m-aș apuca de yoga și aş vizita mănăstirile din Moldova (în speranța că dacă ochii mei absorb albastrul de Voroneț, poezia se va reîntoarce la mine), iar dacă toate acestea nu vor da niciun rezultat, m-aș duce în America de Sud să experimentez ayahuasca, să aflu de ce m-a părăsit. Cert e că aş trăi în disperare și depresie, pentru că mi-ar fi foarte greu să accept.

Întrebarea care m-a ocolit până acum, din fericire, este: cât este realitate și cât ficțiune în ceea ce scrieți?

ROMULUS BUCUR

Întrebările presupun, îndeobște, răspunsuri. Acestea se clasifică, dacă aplicăm criteriul onestității, în trei categorii: *nu știu*, *cred că știu* și *știu*. Dacă aplicăm criteriul orgoliului, atunci *știu* și *nu știu* își schimbă locurile între ele. Bineînțeles, dacă nu intervin *nu pot* sau *nu vreau să răspund*.

Iarăși, dacă ne gândim la cele cinci (plus una) întrebări în jurul cărora se construiește o poveste, *cine*, *ce*, *unde*, *cînd*, *cum*, *de ce*, atunci în cazul nostru se aplică mai ales penultima, și, poate, ultima.

Deci: *cum*? Cum lucrezi asupra versului, m-a întrebat, atunci cînd ne-am cunoscut, cu ani în urmă, Matei Vișniec. Am zîmbit stînjinit și am răspuns printr-o altă întrebare. Sau, o întrebare pe care mi-o pun periodic de la șaptesprezece ani: cum am cîștigat spectaculos o luptă (*shiai*) pe cînd practicam judo. Eram amîndoi de nivel aproximativ egal, și ca forță, și ca tehnică. Era încordat, încercînd să mă împiedice să mă apropiu de el. Nu știu cum, o fracțiune de secundă i-am rupt priza, am intrat într-un *harai-goshi* (secerarea șoldului) și a zburat ca la demonstrație (unde, îndeobște, partenerii cooperează, să dea bine). Dacă aş înțelege ce am făcut atunci, probabil că aş fi un mare maestru. Așa... La fel e și cu poezia – stăpînirea tehnicii e o frumoasă iluzie.

Ce nu m-a întrebat nimeni (m-am mai întrebat eu ☺) e de ce nu mă interesează partea de PR a literaturii mele? Pentru că, din vremea comunismului, văzînd atacurile înverșunate la adresa diviziunii muncii, am hotărît să fac ce (cred că) știu mai bine, evitînd să mă bag în ceea ce nu știu (și nu pot învăța rezonabil de repede și la un nivel acceptabil).

